

Marius Mioc

Revoluția de la Timișoara prin mărturii

PARTOȘ

Editura Partoș
Timișoara, 2019

1989 - repere cronologice	3
Revoluția în date statistice oficiale	6
Filajul securității Timișoara (<i>maior Nicolae Mavru</i>)	7
Dialog cu Laszlo Tokes	18
Îl vizitam pe Tokes aproape zilnic (<i>Arpad Gazda</i>)	30
Cînd Tokes avea ceva de transmis în străinătate, apela la soțul meu să facă microfilme (<i>Ildiko și Bela Sepssy</i>)	36
Șeful KGB direct în maghiară citește rapoartele despre Tokes (<i>Iosif Kabai</i>)	43
I-am rugat pe pocăiți să vină să cînte colinde (<i>Imre Borbely</i>)	47
Frati pi dracu! (<i>Adrian Matei Kali</i>)	50
Au zis să rezistăm, să-i batem pe milițieni, tot cartierul era în picioare (<i>Eugen Gherga</i>)	55
Eu în noaptea de 16/17 am vrut să strîng zece mii de oameni (<i>Sorin Oprea</i>)	71
Revoluția după gratii (<i>Marius Mioc</i>)	76
S-au dat 4 pași înapoi, apoi au tras (<i>Constantin Jinga</i>)	88
Profesorul care dirija cîntece în Piața Operei (<i>Ciprian Cipu despre Ladislau Csizmarik</i>)	91
Șmecherii judecătorești (<i>Vasile Bărbat despre el și Lepa Bărbat</i>)	93
Cînd se trăgea, ne ascundeam. Cum se mai liniștea, ne regroupam în stradă (<i>Mihai Ciofju</i>)	95
Împușcături în complexul studentesc (<i>Silvia Muntean despre Nicolae Ovidiu Muntean</i>)	97
Popa ne-a zis: "dă-l încolo că nu-i mai trebe nimic!" (<i>Aurica Ilitoni și Avram Gliguță despre Sorin Leia</i>)	99
Manifestanții dădeau țigări militarilor (<i>Traian Orban</i>)	103
Fiiica nu mă mai recunoștea, iar băiatul abia m-a recunoscut (<i>Vasile Farcău</i>)	106
Asta nu-i moartă! Hai s-o luăm! (<i>Rodica Mariana Farcău</i>)	109
Reținut pînă în 22 decembrie (<i>Mihai Sandu</i>)	111
Ne-a spus că sîntem liberi, apoi am mai fost reținuți o zi (<i>Victor Burghilea</i>)	115
Arestat de la serviciu (<i>Ioan Geangu</i>)	120
Indescriptibila senzație de euforie (<i>Alexandru Corneliu Cuțara</i>)	122
Am fost atacați de forțe de represie cu cozi de lopeți (<i>Virgil Hosu</i>)	127
Se îngroașă gluma! Trebuie să iasă ceva! (<i>Gheorghe Ardelean</i>)	131
Împușcat în spitalul județean (<i>Vasilica Tășală și Lucian Simionescu despre Remus Tășală</i>)	132
Un soldat de 1,65-1,70 înălțime, slab, tuns scurt, cu ten albicios și accent de moldovean (<i>Natalia Belici și Ioan Mădulărescu despre Radian Belici</i>)	134
Eu împreună cu cei 3 soldați am tras la picioare (<i>Marian Nicu</i>)	136
Împușcat cu tricolorul în mină (<i>Costel Viorel Hofman</i>)	138
În starea de spirit în care eram, nu-mi venea să stau acasă (<i>Ioan Chiorean</i>)	140
A luminat cu o lanternă și apoi a tras	

(<i>Dorina Aparaschivei despre Valentin Aparaschivei</i>)	142
M-am mirat cu cită ură vorbea Veverca cu noi (<i>Mihaela Ferkel-Șuteu despre Ștefan Alexandru Ferkel-Șuteu</i>)	146
După internarea în spital, a mai căpătat două urme de gloanțe (<i>Petru Ion despre Maria Ion</i>)	148
Blocurile erau ticsite de lume (<i>Ștefan Luca</i>)	150
Retrageți-vă că trag! (<i>Daniel și Rozalia Mariș despre Ștefan Mariș</i>)	152
Din curtea UTT-ului a ieșit un ofițer care a tras (<i>Cristian Rusu</i>)	154
Mi-am pierdut bicicleta (<i>Liviu Lefter</i>)	156
Nu erau destule cătușe pentru acei oameni curațiși adevărați (<i>Ion Ghinea</i>)	158
Găsită în groapa comună (<i>Virgil Boțoc despre Luminița Florina Boțoc</i>)	159
Împușcat din spate (<i>Radu Cheptenariu</i>)	161
Împușcat și arestat (<i>Anton Suharu</i>)	162
De la 2 metri, un ofițer a tras în mine (<i>Ioan Merlușcă</i>)	166
Lasă mami, că nu pun ei mîna pe mine! (<i>Elena Ioțcoviți despre Gheorghe Nuțu Ioțcoviți</i>)	167
Tot sparg dacă nu mă lasă înăuntru! (<i>Elena Avram despre Ioan Vasile Avram</i>)	169
TAB-ul a tras în noi (<i>Iosif Șerban</i>)	170
20 decembrie: unii fraternizează, alții trag! (<i>Vasile Costel Marcu</i>)	172
Ofițerii nu vorbeau vreo limbă internațională, în afară de rusă. Mi-am oferit serviciile de translator (<i>Corneliu Nicolae Vaida</i>)	173
Nu-i lipsește nimănui un TAB? (<i>Marin Dunăvete</i>)	176
Am deschis focul asupra lor, considerîndu-i suspecti (<i>Ilie Andreoiu</i>)	179
Am vrut să ridic cutia cu medicamente (<i>Ion Șeitan</i>)	181
Auzisem că în centrul Timișorilor e măcel (<i>Mihai Drăgoi</i>)	182
Moartea karatistului (<i>Florea Iordan despre Silviu Sebastian Iordan</i>)	184
Istoria unei comisii (<i>Rodica Marina Giura</i>)	185
Destine frînte (<i>Cristina Lungu, Mihai Apro, Silviu Motohon, Marius Vasile Nemțoc, Constantin Gîrjoabă, Iosef Căcoceanu, Constantin Radu, Petru Ioan Bonje</i>)	189
Procese penale ale revoluției din Timișoara	191
Lista răniților revoluției din Timișoara	194
Mucenicii revoluției timișorene	205
Sinucideri, Alți timișeni căzuți în revoluție, Alte cazuri, Cazuri îndoielnice	208
Falși mucenici ai revoluției	209

Respect pentru oameni și cărți

Decedați: 1104 din care 543 la București și 561 în restul țării.

Înainte de 22 decembrie au fost 162 decedați din care 73 la Timișoara, 48 la București și 41 în restul țării.

După 22 decembrie au fost 942 de decedați din care 495 la București.

Răniți: 3352 din care 1879 la București.

Înainte de 22 decembrie au fost 1107 răniți din care 604 la București.

După 22 decembrie au fost 2245 răniți din care 1275 la București.

M.Ap.N. a avut 260 morți și 545 răniți.

M.I. a avut 65 morți și 73 răniți.

333 morți și 648 răniți sînt urmare a acțiunilor personalului subordonat M.Ap.N.

63 morți și 46 răniți sînt urmare a acțiunilor personalului subordonat M.I.

Notă: Ulterior, numărul morților și răniților revoluției declarat de parchet a suferit o creștere, incluzîndu-se în aceste categorii diferite cazuri de accidente petrecute în timpul revoluției (de pildă soldați cărora li s-a descărcat arma, persoane autoaccidentate) a căror legătură cu revoluția e discutabilă.

INSPECTORATUL JUDEȚEAN TIMIȘ

AL MINISTERULUI DE INTERNE

- Securitate - Serv. "F" -

Nr. 65/16934 /17.12.1989

STRICT SECRET

Exemplar "nio"

C A T R E ,

Serviciul I/A

N O T A

privind fileajul continuu asupra ob. "VASILE" și studiul efectuat asupra locului de adunare al unor simpatizanți ai acestuia, efectuat în zilele de 16 și 17.12.1989.-

La ora 06,00 din 16.12.1989 au fost înființate posturi de fileaj la domiciliul obiectivului, moment în care viz-a-viz de intrarea în imobil se aflau 10-15 persoane-urechicioși și alți curioși. Aceștia comentau (și de regulă cei ce se opresu și staționeu la fel comentau) că ob. "VASILE" este reținut, că are soție bolnavă, că va fi apînșurat, că-l va da afară din serviciu pentru credința sa și pentru faptul că luptă pentru creștinism. Mulți veneau datorită faptului că au auzit la radio Budapesta despre el. Foarte multe femei doreau să-l vadă ca bărbat și multe dintre acestea i-au lăsat în mod fățiș spărsura, instigate de alte persoane sau chiar de vorbele obiectivului.

În jurul orei 09,00 grupul curioșilor a crescut simțitor și a continuat să crească, foarte mulți negînd despre ce se vorbea. Totuși se răspîndea rapid zvonul că obiectivul va fi arestat și lichidat, etc. La ușa imobilului se afla un nucleu, în general puștime, care încîtă de unul sau doi indivizi și chiar indivizi tot cereau de obiectivul să apară la fereastră și să le vorbească. ceilalți strigau mai mult în băteie de joc. Alții foloseau prilejul pentru a comenta unele nemulțumiri personale.

La ora 11,20 a apărut o individă de 37-42 ani, statură mijlocie, conformație corpului normală, fața ovală, păr castaniu, tuns scurt, ochi albaștri, îmbrăcată în scurtă de fî, de culoare roș, pantaloni lungi, cîmă albe, pălărie albă care a comentat și a strigat dușmanos, strîtînd că are pașaport pentru S.U.A. și că ea

luptă pentru drepturile omului, indiferent de religie. Când s-a format o delegație la cererea lui "VASILE" pentru a discuta cu el, ea a fost printre primele persoane care au intrat în imobil și tot ea a apărut la fereastră strigând către mulțime că totul nu va fi evacuat. A fost stabilită în str. ÎNTRĂREA LUNGA cu ocazia altei perioade de filaj, când s-au întreprins măsuri deosebite de autoverificare și austragere din filaj.

În același timp s-au mai fost o individă, cu aceeași poziție, care înalte un grup de copii și care a făcut și ea parte din delegație. Semnalmentele acesteia sînt: 30-35 ani, statură potrivită, conformația corpului potrivită, față rotundă, ochi albaștri, mări, păr blond, scurt, îmbrăcată cu o scurtă de culoare roșu deschis, pantaloni de velur, mări, cisme negre, avînd pe umăr o geantă neagră.

În grupul de curioși au fost observați: un reprezentant al firmei OTTER (în etate de 45-50 ani, statură mijlocie, robust, păr roșcat, bărbos, poartă ochelari de vedere);

- DUCULESCU PETRU - "DUCU", preot baptist.

Murmurul curioșilor a continuat să crească și ceres frecvent ca ob. "VASILE" să le vorbească și chiar să iasă afară și să-i conducă pe stradă, pentru a-și apăra drepturile. "VASILE" le vorbea cu o tendință, uneori accentuată de instigare. Ex. D-1 primar mi-a acordat libertate; Voi primi și lemne; Eu nu pot să demonstrez eu voi dar voi puteți demonstra, dar nu aici, etc.; Acestea mai ales după vizita primului secretar al Comitetului municipal de partid Timișoara. A rugat mulțimea să plece, trimițînd pe cineva să și afișeze un text în același sens pe ușă, în limba maghiară și română, specificînd că duminică, 17.XII.1989 ora 10,00 pot veni la slujbă.

Printre cei care au instigat foarte tare a fost un individ, probabil țigan ungur, cu semnalmentele: 45-50 ani, sound, robust, față rotundă, păr negru, mustață, peroiuni, purta oșciulă din piele de mîlă de culoare neagră, pantaloni gri, introducea în cisme de oșciuc (părea a fi căruțaș sau muncitor pe șantier). Acesta, cea. 30-45 minute a înaltat puternic pe cei adunați, reușind pentru prima oară să-i fie să strige locinilor că: "Vrem libertate" și altele.

Între orele 13,00 - 13,30 a fost observat în mulțime numitul HARSANI NICOLAE din str. PACIUREA nr. 11, profesor universitar ce se afla în atenția serviciului III. A discutat cu mai multe persoane apoi s-a plecat.

O dată cu lăsarea serii a venit un grup de cea. 15 studenți și studente, au aprins luminări, au ocupat poziție în fața ușii de la intrare și, din acest moment, au luat inițiativa instigării mulțimii, care se aduna în număr tot mai mare. Scăndu continuu lozinci dușmănoase iar după cea. 30' au încercat să determine pe cei din jur să plece cu toții spre centru. Nu au reușit decât pe prea puțini și s-au întors. Au discutat între ei altave minute apoi unul din ei (23-28 ani, statură potrivită, slab, față ovală, păr castaniu închis, nebarbierit de mai multe zile), care era cel mai înalt, a oprit două tramvaie care circulau din direcții diferite astfel încît să le poată folosi ca tribună. A luat primul cuvîntul aducînd injurii grave statului și guvernului, organelor de securitate, îndemnînd să se treacă la demonstrație. În continuare au mai luat cuvîntul 2 tineri (din grupul celor 15) și un individ de 43-45 ani, care au făcut același lucru, reușind să urnească mulțimea, carele fiind 19,00. Unul dintre principalii instigatori și care a reușit să determine începerea demonstrației a fost stabilit la oămul studentesc nr. 7.

De asemenea, în grup erau două individe foarte instigatoare, uneori strigînd mai tare ca ceilalți.

Semnalmentele principalilor instigatori:

1.- etate 20-25 ani, statură mijlocie, conformația corpului slabă, păr blond puțin ondulat și lăptos, față ovală, purta mustață, îmbrăcat în hanorac verde cu glugă și oășă roșie în encouri mari. (Acesta a ieșit îmbrăcîndu-se de la oămul nr. 7 cînd studenții s-au alăturat grupului, pe venesu de pe CALEA GIROCUINI. A ținut discurs pe b. dul 6 MARTIE cînd au oprit tramvaiele.

2.- etate 20-25 ani, statură mijlocie, conformația corpului slabă, față ovală, păr negru lung pe spate, îmbrăcat în pardesi negru și bluză albă pe gît, avea o borsetă neagră în mînă. A ținut discurs pe b. dul 6 MARTIE. Că individă a spus că este student la CIUJ.

3.- etate 20-25 ani, statură mijlocie, conformația corpului slabă, păr blond ondulat bogat, îmbrăcat în scurtă vernil cu guler de blană bej. A fost de două ori în casă la ob. "VASILE" și a înaltat vorbind de pe tramvai.

4.- etate 25-30 ani, statură înaltă, conformația corpului robustă, față rotundă, îmbrăcat în hanorac maroniu și pălărie mare (diminșea între orele 8,00 - 10,00 cînd simulînd că citește

Respect pentru oameni și cărți

un Eiar pe colțul străzii T.CIPARIU ou str.6 MARTIE,a privit insistent la oamenii din jur.)După masă pe la orele 17,00 a venit la ob."VASILE" pe stradă îmbrăcat în hanorac alb și pălărie maro,era împreună cu un copil de școală generală.Acesta a participat și la demonstrația a doua,permisă pe str.LIDIA.

5.- etate 22-27 ani,statută înaltă,conformația corpului robustă,fața ovală,păr castaniu închis,purta mustață,îmbrăcat în gască de filș roșie cu dungi pe mincși și ou fcs alb ou gri pe osp. Aceasta a incitat studenții pe str.T.CIPARIU și pe b.dul 6 MARTIE. Cînd grupul al doilea(de pe CALEA BUZIASULUI și GIROCVLUI a mers la căminele studențești,acesta s vorbit mulțimii și a cerut ca 5 delegați să uroc pe lîngă el pe "piedestalul" existent să discute. A cerut mulțimii liniște și a spus: trebuie să procedăm civilizet. Să procedăm ca și alții.Să demonstrăm strîna uniți ținîndu-ne de braț să-i spărăm pe cei de la margina,să nu se rupă de noi.Nu trebuie să fim violenți.Să nu atacăm milițienii,nici ei nu vor da în noi.Să nu fim violenți să nu distrugem nimic".A indicat traseul că vor merge la CATEDRALA și acolo vor sta pînă dimineața cînd va veni cineva să discute ou ei.A spus că va cere să vină mitropoli-tul NICOLAE.Cînd au ajuns la CATEDRALA acest instigator a cerut foarte insistent să hu fie atacăți organele de ordine de la Consiliul Popular Municipal.Cînd mulțimea s cerut să intre în CATEDRALA aceasta s-a opus categoric spunîndu-le:ici sînt valori și arhivă veche și nu e permis să facem așa ceva".A cerut mulțimii să cînte cîntece și să stea în fața CATEDRALEI.Cînd o parte din mulțime s aprins cervs în apropierea organelor de ordine s-a dus personal acolo să-i recheme la catedrală-La cererea mulțimii să meargă în CIRCUMVALATIUNII a spus că vor merge în CIRCUMVALATIUNII, CALEA ARADULUI,LIPOVEI pentru a chema și alți oameni,după care se vor întoarce la catedrală.

Menționăm faptul că în mulțimea care a plecat pe traseu de la ob."VASILE" mulți au fost în stare de ebrietate și de condiție socială modestă.

Demonstrații s-au deplasat pe b.dul 6 MARTIE,POLITEHNI-CIIV.PIRVAN,MICHELANGELO,CENTRUL CIVIC,b.dul 23 AUGUST și s-au oprit în fața clădirii CONSILIULUI JUDEȚAN,unde au strigat lexinoci tendențioase,au aruncat ou pietre în geamuri și în stema P.C.R.

De aici,după sosirea organelor de ordine,grupul s-a împărțit în două:O parte a mers strigînd pe b.dul 23 AUGUST, CENTRUL CIVIC,6 MARTIE și s-au oprit în apropierea domiciliului ob."VASILE".Aici au devenit și mai violenți,determinînd interven-

.. // ..

ție organelor de ordine,care i-a lamprăstiat ou greu..

Celălalt grup a plecat pe CALEA VICTORIEI,MICHEL-ANGELO,aleea STUDENȚILOR,CALEA BUZIASULUI de unde au reușit să mai atragă persoane,numărul lor creșcînd considerabil,400-500 persoane.(De la căminele de pe CALEA BUZIASULUI și de la FARM), după care au continuat pe str.LIDIA,CALEA GIROCVLUI,ARIES,CLUJ și s-au oprit între căminele studențești pînă în alea SPORTIVI-LOR.

Aici numărul demonstrațiilor s creșcut la aproxi-mativ 1000-1500 persoane.

La orele 0,50 au pornit pe str.CLUJ,aleea STUDENȚI-LOR,b.dul MICHELANGELO,CENTRUL CIVIC,pișta OPEREI,b.dul 30 DECEMBRIE și s-au oprit în fața CATEDRALEI ORTODOXE.Aici "liderii au vorbit de pe treptele catedralei,iar la orele 01,30 au pornit pe b.dul POLITEHNICII,REPUBLICII,CIRCUMVALATIUNII,GH.LAZAR,p.ța PACIA,unde s-au oprit timp de 15' unde liderii au propus să continue pe CALEA ARADULUI,spoi să se întoarcă pe b.dul 6 MARTIE. Nu au mai reușit decît să meargă pînă în apropierea b.dului GWTATII unde au fost împrăstiați de militari.Au fugit și s-au regrupat în b.dul GH.LAZAR de unde au continuat pe str.MARASESTI iar în capătul străzii 1 MAI s-a încheiat sesiunea lor orele fiind 05,00.S-a reușit reținerea unui număr de 36 demonstrați și legitimarea a încă trei,astfel:

- SERBAN GHEORGHE,fiul lui Gheorghe și Victoria, născut la 25.06.1954 în Buzău,ou domiciliul în str.NEROS nr.20, care este scriitor;

- SIREU VIOREL,în atenția S.L.A.S.G.

- POPA GALILEO,în atenția serviciului II;

- HASSAN MEHDARD,student străin,în atenția tova-rășului lt.col.Atudoresie Gheorghe.

De asemenea,conducătorul auto 12.TM.935 a stațio-nat 00s.30' pe str.T.CIPARIU,înainte de a începe demonstrația.

La demonstrație au participat și patru indivisi (maghiari) ce s-au deplasat ou auto 1.TM.695..

Au mai fost stabiliți ca fiind deosebit de violenți:

- ROVA VIOLETA,fiica lui Aurel și Maria,născută la 20.03.1949 în Pîșchia,muncitoare la Industria linii Timișoara ou domiciliul în Timișoara,str.I.GHICA nr.13,ap.8.Pe cei ce au strigau îi făcea lași.

.. // ..

László Tőkés (LT): M-am născut în 1952 la Cluj. Mă trag dintr-o familie de preoți reformați de generații, părinții mei trăiesc la Cluj și din cei 7 frați și surori majoritatea lor este clujeană. Eu sînt al 7-lea copil din familie, am încă un frate mai mic. Potrivit vocației mele primită din familie m-am dedicat preoției. Am terminat studiile școlare respectiv universitare la Cluj. Am dobîndit diploma în teologie la Institutul Teologic Protestant de grad universitar din Cluj, o instituție multiseclară. Am început activitatea la Brașov fiind capelan la biserica reformată din Brașov, după aceea am continuat la Dej, fosta reședință a județului Solnoc-Dobica, deci un oraș cu un trecut însemnat în istoria Transilvaniei. De aici din cauza activității mele care a contravenit regimului comunist, respectiv a ordinii clericale procomuniste, în 1984 am devenit șomer. Din Dej am fost îndepărtat atât din oraș cît și din funcția mea de preot pe cale disciplinară. Îndepărtarea mea a fost regizată de către securitate prin capii bisericești care au colaborat cu partidul și cu securitatea. Doi ani am fost șomer și exclus din cler. Cred că nu prea există un astfel de episcop care a fost dat afară din cler.

Marius Mioc (MM): Concret, ce activitate a dv. a stîrnit nemulțumirea autorităților?

LT: La Teologie aș putea povesti mult despre activitatea noastră non-conformistă. În perioada aceea nu putem vorbi despre manifestări politice propriu-zise dar de o atitudine non-conformistă anticlericală, cu caracter anticomunist.

Tatăl meu era profesor la institutul teologic, și el a fost membru al dizidenței interioare a bisericii. Din această cauză și el a fost înlăturat în jurul 1980, deci încă înainte de a fi rîndul meu. M-am revoltat împotriva restricțiilor de tip securist la Institutul Teologic Protestant. De exemplu, la teologie a avut un birou separat acel ofițer de securitate, tovarășul Ujvari Iosif care a supravegheat viața instituției din interior. Un număr mare de profesori și studenți au fost siliți să colaboreze cu securitatea în acest fel. Încă la Cluj cînd am fost student am avut ocazia să cunosc această situație de aproape.

În 1975 am fost numit preot capelan la Brașov, în '77 la Dej. La Dej a început activitatea aceea care la Timișoara a dus la conflictul deschis cu regimul comunist respectiv cu conducerea bisericească. Am protestat către episcopie împotriva restricțiilor legate de editarea cărților bisericești. Trebuie să spun că în tot timpul de cînd m-am făcut preot era o unitate de activitate între conducerea bisericească, securitate și inspectoratul cultelor din regiunea respectivă. Dacă am înaintat un memoriu către episcopia reformată din Ardeal, în 2-3 săptămîni au apărut și ofițerii de securitate și m-au interogată despre aceste manifestări, ori inspectorul general al Departamentului Cultelor.

Potrivit concepției noastre, biserica este datoare față de credincioși, față de societate, cu activitate de folos public. Pe această bază eu am participat în viața culturală a maghiarilor din Dej. Împreună cu colegii de la biserica romano-catolică am participat în organizarea universității populare de limba maghiară, am înființat o echipă de teatru amator, un grup de dans popular, deasemeni un cerc de biblie al tinerilor reformați. Am contribuit la organizarea de clase școlare noi pentru copii maghiari, am convins părinții, am avut relații la București la învățămînt, secția maghiară, am ținut legătura cu responsabili respective de la județ.

În 1983-1984 am luat parte la editarea unei reviste samizdat, cred că prima revistă

samizdat din România, numită Ellenpontok (Contrapunct). Eu am scris materialul privind viața bisericească, situația bisericii reformate din România. Pe de altă parte am redactat niște memorii în secret către biserica reformată din Ungaria și către centrul religios din Geneva unde se află sediul alianței mondiale reformate. Articolele din revistă nu erau semnate, dar securitatea a aflat cine le-a scris. Prima mea anchetă de amploare făcută de securitate a fost în legătură cu revista Ellenpontok în 1983-84, eram la Dej. Aici am colaborat cu poetul clujean Szocs Geza, cu profesorul Ara Kovacs Attila de la Oradea, acum este în Ungaria, cu un alt profesor orădean Toth Karoly, care acum se află în Suedia, cu domnul Molnar Janos, colegul meu de la Sebiș, jud. Arad, care astăzi se află la Szeged, a fost silit să părăsească țara pînă la urmă. Și mie mi s-a sugerat să părăsesc țara, dar nu m-am lăsat bătut, deoarece asta a fost chemarea mea, să slujesc biserica mea din Transilvania, nu să părăsesc țara. Revista a fost editată la Oradea. Cazul mare în perioada din Dej a fost cel cu Ellenpontok, așa cum cazul major din Timișoara a fost protestul împotriva demolării satelor.

MM: Ați recunoscut în anchetă că ați participat la revista aceea?

LT: N-am avut încotro deoarece s-a demascat această mișcare samizdat și am fost tras la răspundere. Este greu de reconstituit cine cît a spus, cu toți am fost anchetați. A fost una din cauzele șomajului meu, a îndepărtării mele din biserică.

MM: Securitatea v-a anchetat sau numai pe linie bisericească?

LT: Securitatea a venit, eu aveam ca preot relația mea normală de toate zilele cu oficialitățile bisericești, cu protopopiatul din Dej respectiv cu episcopia din Cluj, dar ancheta de amploare din 1983-84 de cîteva luni, cu anchete fără sfîrșit a fost făcută de securitate. A mai fost o anchetă de amploare în legătură cu cercul biblic și activitățile mele culturale. În această anchetă au fost interogați peste 100 de tineri și părinții lor și colegii mei în aceste activități, profesori, prieteni, medici.

MM: Erați singurul preot care făcea cerc biblic în România?

LT: Eram printre puținii preoți care îndrăzneau să organizeze o astfel de activitate. Deși nu a fost interzisă, nimeni nu a îndrăznit să o facă. De exemplu, episcopul Papp László nu a dat voie măcar să spui o rugăciune înainte de luarea mesei în public. Dacă aveam masa comună la restaurant după o ședință preoțească, era interzis să spui o rugăciune de un minut. Deci restricțiile acestea au fost impuse și din afara bisericii și din interior, mai ales din partea lui László Papp, episcopul Oradei. Celălalt [episcop], Nagy Gyula, era mai blînd și mai uman, el încerca cît se poate de mult să micșoreze presiunea venită din afară, dar Papp László chiar din contra, a supralicitat presiunile politice și din securitate.

MM: În studenție ați avut unele frecșuri cu autoritățile. A fost ceva legat de lucrarea de diplomă, ce pasaj din Biblie ați citat acolo?

LT: Încă din timpul studiilor teologice am avut ocazia să experimentez omniprezența securității. La o oră de seminar la care se dădea examenul din predică, am propăvădui cuvîntul Domnului pe baza unui verset dintr-o scrisoare a apostolului Pavel care spune că țara noastră nu este pe pămînt ci în ceruri, cam așa spune acest text. Această predică de-a mea a fost comunicată securității. Nu eu alesesem textul, textul a fost prescris de profesor. La o investigație în 1975 la Brașov am fost tras la răspundere pentru cele scrise și spuse în această predică. Era cam caraghios, este pur și simplu insinuare să găsească într-o astfel de predică elemente iredentiste privind țara - unde ne este țara.

MM: Cine a început la Dej acțiunea disciplinară împotriva dv. și cel puțin teoretic care

era pretextul invocat de autorități? S-a scris acolo de revista Ellenpontok?

LT: Conducerea Bisericească și-a asumat responsabilitatea de a acționa în locul securității și a început procedură disciplinară împotriva mea. Cazurile mele disciplinare au fost întotdeauna regizate în așa fel încât să apară că regimul, securitatea n-are nimic de a face cu mine ci biserica însăși mă pune în judecată disciplinară. Știu foarte bine că membrii comitetului disciplinar au fost căutați cu toții de securitate. Mi-au relatat asta cei care au votat în favoarea mea.

E interesant că la Cluj, în pofida presiunii politice concentrate pe baza colaborării bisericii cu securitatea, am câștigat cauza. La prima instanță, cea protopopială, am fost judecat cu 3 voturi împotriva mea și 2 voturi în favoarea mea. După aceea am făcut apel la comisia disciplinară eparhială, unde în proporție de 4 la 3 au fost în favoarea mea. În pofida acestei sentințe definitive favorabile a comisiei disciplinare, totuși episcopul a executat o sentință anulată ordonând mutarea mea într-o localitate izolată, Sîmpetru de Cîmpie. Eu din cauze principiale nu am acceptat acest abuz al episcopului, și din cauza acestui refuz m-au dat afară din cler.

M-am găsit pe stradă. Timp de 2 ani am făcut noi și noi demersuri și apeluri la forurile competente bisericești. Am început și o informare largă internațională. Mi-am dat seama că dacă ceva poate ajuta, asta este publicitatea internațională, deoarece statul român, regimul Ceaușescu se lăuda cu asigurarea deplină a conștiinței și a libertății religioase. Atunci a început activitatea mea de informare deschisă în spiritul acordului de la Helsinki, a lumii întregi, a bisericilor surori reformatate, dar și prin postul de radio Europa Liberă. Nu am făcut declarații în mod conștient la adresa postului Europa Liberă, dar materialele mele au ajuns la Europa Liberă, încă din acea vreme, între anii '84-'86.

MM: Pe atunci spunea ceva și radio Budapesta?

LT: Nu, în acea vreme încă nu era posibil să se facă o astfel de informare prin radio Budapesta.

Am deschis proces împotriva episcopiei cu ajutorul unchiului meu, Tőkés József, care a fost judecător la Tîrgu Mureș, în vremea aceea intrase în pensie, cu ajutorul unor avocați cum ar fi Vasarhely Janos sau Ujvari Ferencz, unul trăiește deja în Ungaria, unul la Cluj. Eu încă în perioada din Dej încercam să rămîn în termeni legali. Nu îmi prea amintesc la ce a dus acest proces, dar n-am câștigat cauza. [conform celor declarate de Tőkés în 1990 - [8], cazul a fost înapoiat bisericii, nefiind de competența instanței]. Acest caz judecătoresc avea mai mult o valoare simbolică. Noi am avut tradiția în familie, că în orice situație fiind oameni care respectă legile statului, întotdeauna să profităm de posibilitățile legale care sînt asigurate în această societate.

Timp de 2 ani s-a continuat această luptă pentru reîntrirea în legalitate. Am apărut în știrile din Europa Liberă, am scris memorii la adresa bisericilor surori respectiv al Alianței Mondiale Reformate cu sediul în Geneva, la Biserica Reformată din Ungaria. Nu m-am restrîns numai la reprezentarea drepturilor mele ci am lansat o amplă acțiune de critică la adresa bisericii reformatate, a relațiilor stat-biserică, am criticat situația bisericii minoritare maghiare din România, a oprîmării libertății religioase. Cu accent deosebit am criticat atitudinea imorală, colaboraționistă a capilor bisericești. La urma urmei cei în cauză n-au avut încotro și au ajuns la concluzia că într-un fel sau altul, dacă nu mă lichidează, trebuie să rezolve situația Tőkés. Deja eram incomod pentru imaginea României, pentru regimul comunist și trebuiau să facă ceva. Într-un fel pe asta am contat. După 2 ani de șomaj am

fost solicitat să accept un post de preot la Timișoara. Am fost solicitat de celălalt episcop, care încă nu s-a compromis în cazul meu, și care era într-o situație favorabilă ca din afară, din Oradea, să rezolve o problemă personală acută din eparhia Cluj.

MM: Cînd ați fost reprimiți vi s-a dat și salariul retroactiv?

LT: Nu. Este chiar ridicolă situația că și în prezent sînt destituit din calitatea mea de cleric în eparhia din Ardeal. În mod legal eu n-am calitatea de preot la Cluj deoarece eparhia reformată din Cluj nu a fost în stare timp de 12 ani să facă o revizuire a situației. Responsabilitatea o poartă episcopul Csiha, care anul trecut a intrat în pensie, și care timp de 10 ani nu a fost în stare să propună revizuirea acelei hotărîri la care a participat și dînsul prin votul lui. El fiind membru al Consiliului Dirigent care m-a înlăturat din cler, îi era rușine să se pomenească de acest caz. De aceea am ajuns la situația ciudată că în mod legal eu nici nu sînt membru al clerului în eparhia a cărei președinte de sinod sînt și eu, deoarece cele două eparhii se unesc într-un sinod iar eu sînt copreședinte împreună cu episcopul din Cluj al acestui sinod.

Mi s-a oferit un post de preot capelan, preot ajutător ca să spunem așa, la Timișoara. Acolo era preot unul din colaboraționiștii bisericii, chiar din cauza aceasta m-au pus sub îndrumarea lui. Peuker Leo a murit pe neașteptate și am rămas singur în Timișoara. Trebuie să spun că mi s-a oferit posibilitatea că dacă mă conformez cu regimul, atunci mă vor ierta și mă vor numi preot cu toate drepturile la Timișoara.

MM: Concret ce vi s-a cerut să faceți?

LT: De fapt, ar fi fost mulțumiți să nu fac nimic ieșit din comun. Deja mă cunoșteau că nu-mi pot impune ce-mi contravine conștiinței. Pur și simplu au dorit să tac și să fac minimumul de activități a unui preot oarecare.

Eu am reorganizat biserica, am înmulțit numărul credincioșilor, de la 2500, într-un an jumate am trecut în evidență 7-8000 de credincioși, am început să organizez comunitatea credincioșilor. În biserică au umblat circa 30-50 de oameni în fiecare duminică. Într-o jumătate de an numărul lor s-a înmulțit la 500-600. Am început activitatea cu tinerii, cu copiii, am început reconstruirea bisericii care era într-o stare deplorabilă. Activitatea bisericii a cunoscut o renaștere esențială. În plus am apucat să vorbesc despre problemele bisericești generale cum ar fi acel pericol care a însemnat planul de sistematizare. Eu deja cunoșteam care sate vor ajunge la această soartă dacă acest plan va fi pus în practică. În 1988 în luna septembrie, după o perioadă de cîteva luni de pregătire am organizat pe tot cuprinsul Transilvaniei, în ambele eparhii, cea din Cluj și cea din Oradea, o acțiune împotriva planului de sistematizare. Am căutat în fiecare protopopiat cîte 2-3 camarazi care ar fi în stare să lanseze acea inițiativă împotriva demolării satelor care a fost lansată la Arad, la ședința protopopială din septembrie 1988. La sfîrșit, în nici un protopopiat (erau la vremea aceea cam 20 de protopopiate) nu a îndrăznit cineva să lanseze această propunere, numai în protopopiatul nostru. Eu împreună cu Molnar Janos, fost preot din Sebiș, cu care colaborasem la Ellenpontok, am fost cei care la o ședință protopopială a preoților din județele Timiș, Arad și Caraș Severin pe care le includea protopopiatul de atunci din Timișoara, am ieșit în fața adunării preoților cu această propunere adresată către forurile noastre bisericești, către Papp László și adunarea generală a eparhiei reformatate Oradea. În acest document am propus ca biserica reformată să intervină la guvern, la președintele Ceaușescu, pentru stoparea acestui plan ori, alternativ, să găsească o soluție generală prin care să ne salvăm cît se poate de favorabil. Pentru noi nu ar fi fost fără importanță, chiar